

BORBENA DEJSTVA U ZAPADNOJ LICI

a) Situacija, ciljevi i planovi dejstva

Zapadnom Likom smatra se veći deo sadašnje opštine Gospić i zapadno od željezničke pruge Ličko Lešće - Gospić. U ovom slučaju radilo se o prostoru tadašnjih opština Kosinj, Pazarište a većim delom i Perušić. U tim krajevima živelo je hrvatsko stanovništvo, izuzev nekoliko sela kosinjske opštine u kojima su bili Srbi nad kojima su ustaše počinile ogromne zločine. Sva srpska sela bila su listom uz narodnooslobodilački pokret, izuzev Lipovog Polja koje je delimično i povremeno bilo pod uticajem četnika (u to vreme bilo je 40 četnika u njemu). Na prostoru srpskih sela Mlakva, Poljan, Krš i drugih zaselaka, u avgustu 1942. godine formiran je kosinjski bataljon »Matija Gubec« kao 2. bataljon 4. ličkog odreda u kome su, pored Srba iz kosinjskih sela i Studenaca, bili i Hrvati iz Perušića, Kosinja i Pazarišta. U hrvatskim selima ustaška dominacija i vlast bili su nesporni, pa su svi sposobni muškarici bili na neki način stavljeni pod oružje. Mlada godišta, oni najsposobniji za borbu i najodaniji ustaškom pokretu, bili su svrstani u neko od tada postojećih - po zlu čuvenih - ličkih ustaških bojni (bataljona). Oni koji nisu ulazili u sastav ustaške jedinice, razvrstavani su u domobranske i oružničke (žandarmerijske) formacije koje, u pogledu spremnosti na zločine i za borbu protiv NOP-a, nisu nimalo zaostajale za bojnama. Ostalo ljudstvo, koje je iz bilo kojih razloga ostajalo po selima a bilo sposobno za borbu, naoružavano je i pod rukovodstvom mesnih ustaša obrazovalo je ustašku miliciju. U takvoj situaciji i obične simpatije prema NOP-u morale su biti duboko zapretane i skrivene. Bataljon »Matija Gubec«, a pre njega Perušićka četa iz koje je razvijen, svojim skromnim snagama nije mogao izvršiti preokret u odnosu vojnih snaga pa time i političkog uticaja. Da bi se ustaška vlast osporila i njihova dominacija bar umanjila i da bi se stvorili uslovi za političko delovanje na liniji NOP-a, valjalo je upotrebiti jače snage koje bi »kontrolisale taj sektor najmanje mesec dana« kako je to izvestio politkomesar Prve operativne zone. Prvi glavni štab Hrvatske delio je to mišljenje, nadajući se da će se time stvoriti uslovi za političko delovanje među hrvatskim masama i omogućiti im masovnije opredeljivanje za stupanje u partizanske jedinice.

Upravo za ovaj zadatak 2. lička brigada je bila predodređena odlukom o njenom formiranju. Usled napada na Udbinu ovaj zadatak joj je privremeno bio odložen. Zadatak politički veoma značajan i odgovoran, vojnički složen, naporan, dugotrajan i neizvestan za jedinicu moralno uzdrmanu i još neoporavljenu posle teškog poraza. Bila je to za brigadu velika odgovornost, ali i veliko poverenje u nju. Tih činjenica bili su svakako svesni svi, ne samo starešine i komunisti, već i svi borci u brigadi koji su, savladajući posledice poraza, jednodušno i nepokolebljivo stajali spremni za nove pregnuća, žrtve i svakojaka iskušenja koja su nailazile. Samo visokim moralom i političkom zrelošću boraca i starešina može se objasniti činjenica daje za proteklih desetak dana (od napada na Udbinu do početka pohoda) bilo moguće srediti stanje u brigadi tako da ona u novoj situaciji

opet djeluje silovito, ispoljivši primernu izdržljivost na maršu, gipkost i upornost u borbi, neodoljivost i prodornost u napadu.

Nije bila tajna da se teško stanje u brigadi, pa i narodu, stvoreno teškim porazom na Udbini moglo najbrže i najlakše prebroditi samo novim i snažnim uspješnim udarima po neprijatelju. Uspeh nije morao biti posebno veliki i značajan, ali je morao biti siguran. Neuspeh se nije smeo rizikovati ni dozvoliti, pošto su njegove posledice u toj delikatnoj situaciji mogle biti dalekosežne. Valjalo je preduzeti sve neophodne mere i učiniti sve što situacija nalaže da se rizik neuspeha ako ne isključi, a ono svede na najmanju meru. Tako je i urađeno. Intenzivno su vršene svestrane političke, vojne i organizacijske pripreme. Pored ostalog, izvršena je i popuna jedinica, ne velika ali značajna u toj situaciji. Za značajniju popunu nije bilo ni vremena ni oružja već gaje trebalo u novim borbama otimati od neprijatelja. Situacija i dobijeni zadatak ozbiljno su shvaćeni i svestrano izučeni, neprijatelj realno i objektivno cenjen, bez ikakvih iluzija o njegovoj opredeljenosti i borbenosti. U svim jedinicama se prišlo ozbiljno i radno pripremi za izvršenja zadatka, bez samouverenosti i neosnovanog optimizma.

Prodor u zapadnu Liku mogao se ostvariti dejstvom po dve varijante: (1) izbeći borbu i noćnim maršem pogodnim pravcem upasti u rejon Mlakva- Poljan - Krš i na toj maloj slobodnoj teritoriji stvoriti bazu iz koje se moglo zrakasto dejstvovati prema situaciju: dublje u Kosinj, prema Pazarištu, Peuršiću i pruži Perušić-Ličko Lešće, ili (2) brzim i energičnim napadom očistiti od ustaša sva sela do pruge, izbiti na prugu i porušiti je, a zatim produžiti dejstva u Kosinj i dalje prema situaciji. Očigledno prva varijanta je omogućavala izvesno iznenađenje, vodila je neposredno cilju ali je sadržavala i dosta rizika od iznenađenja, pošto je neprijatelj na prostoru Gospić-Perušić, oko pruge i zapadno od nje imao veoma moćne snage.⁴¹ Druga varijanta je bila sporija u dostizanju cilja, ali je gotovo na najmanu meru svodila rizik od raznih iznenađenja i neočekivanih udara. Štab zone se verovatno zbog toga, i odlučio za dejstva po drugoj varijanti.

Borbena dejstva u zapadnoj Lici, s obzirom kako su se odvijala, mogu se podeliti u nekoliko faza. Čišćenje ustaških uporišta u selima do linije Ramljane-Janjča i dejstva na pruži i oko nje može se označiti kao prva faza; zauzimanje Kosinja i borbe po Kosinju i oko Karaule (tt 668) druga faza; zauzimanje Pazarišta i borbe u njemu treća faza. U prvoj fazi dejstvovala je sama 2. lička brigada, dok joj se oko pruge i u daljim dejstvima pridružila i 1. lička brigada, u početku sa dva a kasnije sa tri bataljona. Kada su dejstva poodmakla i bila već u toku borba oko pruge, štab zone u Korenici primio je kritičke primedbe Glavnog štaba Hrvatske na njihov plan. Podsećajući ih da su im već »ukazali na značenje kosinjske jedinice, koja je svojim formiranjem ostvarila zgodnu bazu u zapadnoj Lici od kuda bi se mogla vršiti sva dalja prodiranja u tome kraju«, oni kažu da je »trebalo obje brigade skoncentrisati u tome predjelu (Mlakva-Krš-Poljan Đ.O) zapadne Like i onda iz toga centra poći na operacije i prema pruži Sinac-Janjča i prema Lipovom Polju-Pazarištu, odnosno Klancu čije bi zauzimanje... značilo prekretnicu u situaciji u zapadnoj Lici. Vaš plan je previše za-

41) Taj prostor su pokrivala neprijateljske snage, i to: gotovo kompletna italijanska divizija »Re« sa štabom u Gospiću - jedan puk u Gospiću, a jedan u Perušiću. Ustaško-domobranske snage bile su: 5. lička ustaška bojna, 1. bojna 12. pješačke domobranske pukovnije iz Bihaća (jačine 655 vojnika i oficira, naoružanih sa 564 puške, 37 puškomitraljeza; 6 teških mitraljeza, 12 lakih bacača -AVII, k. 312, br. reg. 33/3-1,2). Manji, obično mešovitelovi ovih bojni bili su po raznim uporištima van Gospića sa ustaškom milicijom u svakom selu. Tu je bio i štab 2. oružničke (žandarmerijske) pukovnije sa delom snaga u Gospiću. U trenu napada na Kosinj od svih ustaških snaga u Gospiću se nalazilo oko 800 ljudi, sve ostalo je bilo po uporištima. I to svojih skromnih snaga oni nisu mogli upotrebljavati, čak ni pomicati, bez odobrenje Italijana. Upravo u vreme kada se brigada pripremala na Ljubovu za pohod, Italijani su završavali koncentraciju snaga oko V. Kapele. Ta dejstva su počela 16. septembra, u njima su bile angažovane glavne snage divizije »Re« što je olakšalo zadatak brigade, pošto su u Gospiću i Perušiću ostale slabije snage od po jedan bataljon sa drugim delovima.

obilazan i nesiguran. Trebalo je odlučnije poći prema centru... Ukoliko vam u zapadnoj Lici uspije mobilizirati Hrvate, uvršćujte ih u udarne brigade, tako da bi se u njima što prije povećao broj partizana Hrvata.«⁴²¹ Dejstva su dalje nastavljena po planu štaba zone.

b) Izbijanje na prugu Ramljane-Janjče

Štab 1. operativne zone je 1. septembra naredio da se brigada odmah prikupi na liniji Turjanski-Ljubovo-Podlapača i da do sutra (2. IX) sve bude gotovo. Štab brigade da se smesti na Ljubovu i da bude na okupu pošto će komesar zone sa celim štabom održati sastanak. Stanje u brigadi i delikatnost predstojećeg zadatka iziskivali su maksimalno angažovanje. Istog dana, održan je sastanak partijske ćelije u štabu brigade na kome je razmatran opšti plan predstojećih dejstava, plan priprema jedinica za akciju (smeštaj - opskrba bataljona, priprema ljudstva, itd.) gde su svi članovi štaba dobili konkretna zaduženja.⁴³¹ U toku 2. septembra svi bataljoni su bili u rejonima koji su se nalazili u blizini polaznih rejona za napad ili su se sa njima poklapali. Tako su bataljoni »Stojan Matić« i »Mičo Radaković« razmešteni na prostoru Ljubova, bataljon »Ognjen Priča« u rejonu Trnavca, a Udarni bataljon u rejonu Turjanskog.

Prema neprijatelju su isturena borbena osiguranja i osmatrači koji su sa pogodnih tačaka motrili na njegovo ponašanje i kretanje. U toku 4. i 5. septembra komandant brigade je posebno sa svakim štabom bataljona na njegovom pravcu napada izvršio komandantsko izviđanje, gde je pored upoznavanja sa mogućim tačkama neprijateljskog otpora, razrađivan i plan napada svakog bataljona. Kao završni čin celokupnih priprema u Krbavici je (verovatno 7. septembra) održana konferencija štaba brigade sa štabovima svih bataljona, uz prisustvo politkomesara zone. Na toj konferenciji podrobno su analizirani svi problemi u vezi sa predstojećim napadom, ujašnjeni i precizirani zadaci pojedinih jedinica, ne samo bataljona već i četa i pojedinih vodova koji su imali značajniju ulogu.

0 neprijatelju je štab brigade imao uglavnom tačne i precizne podatke. Prema tim podacima u Čanku je bilo oko 50 naoružanih ljudi, od toga 20 oružnika sa 1 puškomitraljezom i 1 mitraljezom, u Ivčevića Kosi i bližim zaseocima oko 100 naoružanih, među kojima nešto ustaša i oružnika sa 2 puškomitraljeza i 1 mitraljezom. Po ostalim selima i zaseocima bile su samo grupe naoružanih meštana. Dakle, većinu snaga činili su naoružani meštani - ustaška milicija, grupno rastreseni oko svojih kuća a oslonjeni na glavne tačke otpora oko škola gde su se nalazile ustaše i oružnici sa automatskim oruđima. Raštrkan raspored neprijatelja, po međusobno slabo povezanim grupama, uslovio je da i napad brigade poprimi razuden karakter, da se uglavnom svede na brze prodore i manevre manjih jedinica usmerenih na brzo opkoljavanje i hvatanje neprijateljskih grupa i delova.

Po zapovesti od 6. septembra 1942. godine,⁴⁴¹ 4. bataljon - Udarni imao je zadatak da iz rejona Turjanski izbije severno i zapadno od Ivčevića Kose, da selo opkoli i razoruža neprijatelja, čisteći potom zaseoke Hećimovići i Murgiči. Pritom je imao da posedne k. 741 (V. Vidovača) i da se osigura od Janjče i Ramljana i da uhvati vezu sa 3. bataljonom. Drugi bataljon »Ognjen Priča« trebalo je da iz rejona Trnavac-Živulja jednom četom očisti zaseoke Lug, Golići i Duman osiguravajući se prema Ramljanima, drugom četom da očisti Korita i Mali Čanak, a sa trećom četom da sa pravca Kozjana upadne u Čanak i pohvata posadu u školi. Prvi bataljon »Stojan Matić« imao je zadatak da iz rejona Kuzmanovače, jednom

42) Zb. V-7, d. 38.

43) AVII, k. 1467, br. reg. 16/4, film 1/334, k. 801, br. reg. 2/2. Mićun Sakić, članak o 2. brigadi u knjizi »Lika u NOB-u 1942«, VIZ, 1971. Beograd.

44) Zb. V-7, d. 18.

četom u naletu očisti selo Markovići, brzo izbije na Lisac (k. 1062) i da u Dumanu uhvati vezu sa 2. bataljonom sprečavajući time neprijatelju bežanje iz Čanka, drugom četom da očisti zaseoke Bašić Poljana, Duboki i Gornji Lulići, a njegova treća četa zadržana je u brigadnoj rezervi na k. 1027. Treći bataljon »Mićo Radaković« imao je zadatak da iz rejonu Kuzmanovače jednom četom očisti zaseoke Donji Lulići, Gostovača, Magarice; sa drugom četom da zauzme Podboišno Selište i posedne Boište k. 804, a sa trećom četom da očisti zaseoke Murgići, Jurišić, Alivojvodić i Uremović postavljajući osiguranje prema Širokoj Kuli i Perušiću. Po izvršenju ovoga zadatka bataljon bi sa dve čete, na liniji Kamenitovac (k. 675) i Gradine (k. 882) na pogodnim položajima postavio osiguranje prema Perušiću i Širokoj Kuli, radi zaštite levog boka brigade. Zapovešću je ukazano da predstoji borba manjih i sitnijih delova, pri čemu će snalažljivost i samoinicijativa nižih starešina i smeli prodori i brzi manevri manjih jedinica odigrati odlučujuću ulogu.

Početak napada određen je za 9. septembar u 6. časova »računajući po novom vremenu« kaže zapovest. Jedinice iz polaznih rejonu u rejonu svojih zadataka morale su izbiti noću do 5 časova. Komandno mesto brigade bilo je na Trovedi k. 1037.

Veza je organizovana kuririma i ugovorenim znacima, drugih sredstava tada nije bilo. Za prihvatanje ranjenika iz 1,2. i 4. bataljona organizovana je prihvatna ambulanta u Kozjanu, a za 3. bataljon u Kuzmanovači. Uveče je svim borcima podeljen jednodnevni obrok suve hrane za sutrašnji dan.

Ujutro, 9. septembra 1942. godine - kada je brigada prešla u napad, a time i u pohod u zapadnu Liku, u stroju je imala 818 boraca, naoružanih sa 747 pušaka, 36 puškomitraljeza, 7 mitraljeza, 1 malim minobacačem, 178 bombi i po 20 metaka u prošku.⁴⁵ Očigledno, gubici sa Udbine bili su za duže vreme ne samo kvalitetno već i brojno nenadoknadivi.

U određeno vreme svi bataljoni su prešli u napad po predviđenom planu, osim 1. bataljona koji je zakasnio oko 40 minuta, što je onogućilo neprijatelju iz Čanka da pobegne bez teškoća. Drugi bataljon je ušao u Čanak bez otpora, dok je na drugim mestima bilo jačeg otpora. No, sve je to bilo uglavnom kratkotrajno. Dejstva su odmah preimala karakter razuđenosti - samostalnih akcija odeljenja i vodova, usmerenih na gonjenje neprijateljskih grupa i grupica radi njihovog hvatanja i uništavanja. Ali, pošto se ovde radilo uglavnom o meštanima koji su bolje poznavali zemljište, a i ko beži uvek je brži, njima je polazilo za rukom da izbegnu svaku klopku i uništenje, da pobegnu ili se sakriju u mnogobrojnim rupama i škrapama. Ganjanje tih grupa je trajalo gotovo ceo dan, da bi se drugi dan nastavio sistematskim pretraživanjem i čišćenjem terena. I pored svega toga, poneka grupica i pojedinac ostajali su skriveni, tako da su i posle nekoliko dana dolazili u Perušić.⁴⁶ U celoj akciji je ubijeno 30 neprijateljskih vojnika, zaplenjeno 30 pušaka sa 2.400 metaka, 14 lovačkih pušaka, 9 pištolja, 1 signalni pištolj i nešto druge opreme. U brigadije bio 1 mrtav, 1 teže i 1 lakše ranjen.

Po izvršenim borbenim zadacima bataljoni su se prikupili u sledećim rejonima: 1. bataljon u Dumanu sa osiguranjem prema Ramljanima, 2. bataljon u Čanku, 3. bataljon u rejonu Gostovača-Pocrnići sa isturenim osiguranjima na napred pomenutoj liniji, 4. bataljon u Ivčevića kosi sa osiguranjima prema Janjči i Ramljanima. Odmah se pristupilo pripremanju napada na neprijatelja duž željezničke pruge Vrhovine-Janjča. Istovremeno su manjim delovima vršene sitni-

45) Zb. V-7, d. 33.

46) AVII, k. 65, br. reg. 1/5-1. Tako se jedna grupa oružnika pod vodstvom jednog ustaše sakrila najednom pošumljenom brdašcu pored koga je prolazio kurir-omladinac iz 3. čete 3. bataljona. Bio je sumrak i on je davao znakove da uhvati vezu sa četom, ustaša se odazvao a on naivno prihvatio odziv, upitavši iz koje je čete. Ustaša je slučajno rekao da je iz treće, iz koje je bio i kurir. Pozvao ga je k sebi, razoružao ga i ispitivao. Odmah su ga ubili i krenuli u Perušić.

je akcije i na pruži kojom su se tih dana prebacivale trupe divizije »Re« iz rejonu Gospić-Perušić u rejon Otočca radi zamašnih borbenih dejstava radi čišćenja prostora Velike Kapele. Tako je 11. septembra između Studenaca i Janjče vatrom napadnut italijanski vojni transportni voz i ubijena 2 a ranjeno 5 vojnika.⁴⁷⁾ U ovim rejonima trebalo je, pored priprema jedinica, prikupiti i organizovati ljudstvo - radnu snagu za rušenje pruge i puta sa odgovarajućim alatom. Upravo tu je bilo velikih poteškoća. Ono malo ljudi, uglavnom podmaklih godina, što iz zauzetih sela nije pobjeglo teško je prihvatilo saradnju. Čak se i alat za rušenje (krampovi, ćuskije, lopate itd.) teško prikupljao, sve je to skrivano i sklanjano. Dovođenje ljudstva iz daljih ustaničkih sela bilo je dosta složeno zbog udaljenosti. Zbog svega toga, do početka napada jedva je prikupljeno oko 80 ljudi sa nedovoljno alata i vrlo malo eksploziva. Već prvog dana polovina se razišla kućama, nešto zbog slabo organizovane ishrane a i iz drugih razloga, pa su se za rušenje pruge morale upotrebiti borbene jedinice.

Upravo kada se brigada pripremala za dejstva duž pruge, Italijani su 12. septembra sa tri bataljona (dva bataljona 11. bersaljerskog puka i jedan bataljon 2. pešadijskog puka) uz jaku podršku artiljerije preduzeli napad pravcem Studenci-Krš, gde im se odlučno suprotstavio kosinjski bataljon »Matija Gubec«. Borba je bila žestoka sa obostrano velikim gubicima, naročito oko Karaule tt. 668. Italijani su ovaj jaki i dominantni položaj zauzeli, ali su ih Kosinjani u snažnom noćnom jurišu odbacili, posle čega su se Italijani povukli prema Studencima uz velike gubitke. Ustaško-domobranski izvori kažu da su u toj borbi Italijani imali oko 20 mrtvih i 60 ranjenih. Po tim izvorima, ujutro 14. septembra oko 1.30 napadnuti su Italijani oko železničke stanice Studenci. Borba je trajala do 5 časova kada su se partizani povukli, nanevši Italijanima gubitke od 26 mrtvih i 20 ranjenih. Međutim, po italijanskim izvorima oni su u ovim borbama imali 3 poginula oficira i 22 vojnika, ranjenih 57 vojnika i nestalih 19 vojnika. I Kosinjani su u ovim borbama imali velike gubitke: 15 mrtvih (među njima i komandant bataljona Mane Varićak i njegov zamenik Kokotović) i 15 ranjenih.⁴⁸⁾

Prvobitno je odlučeno da napad duž pruge počne noću 13/14. septembra, ali je zbog zakašnjenja 1. ličke brigade odložen za sledeću noć.⁴⁹⁾ Zapovešću štaba 1. operativne zone 2. brigada je dobila zadatak da očisti sela Ramljani, Ličko Lešće i Janjče i da napadne neprijatelja u železničkim stanicama Ramljani, Ličko Lešće i Janjče i stražare između njih, uz istovremeno rušenje pruge i puta između navedenih stanica. Prva lička brigada sa dva bataljona imala je zadatak da napadne neprijateljsko utvrđenje pred tunelom, stražaru između tunela i železničke stanice Sinac i ž. stanicu Sinac. Bataljon »Krbava« iz 2. ličkog partizanskog odreda imao je zadatak da napadne neprijatelja od ž. stanice Vrhovine do ulaska u veliki tunel. Bataljon »Matija Gubec« (2. bataljon 4. ličkog odreda) demonstrirao je napad na ž. stanicu Studenci. Jednom četom rušio je prugu između Studenaca i Janjče i imao je zadatak da obezbeđuje brigadi prelaz preko pruge u Kosinj. Po izvršenom zadatku na pruži 2. brigada je trebalo da se prebaci preko pruge u rejon Krš-Poljan-Mlakva u Kosinj.

Raspored i zadaci bataljona 2. brigade bio je sledeći: 1. bataljon je trebalo da zauzme selo Ramljane i ž. stanicu Ramljane, da poruši deo pruge prema Ličkom Lešću i da jednom četom iznad tog sela postavi osiguranje prema Otočcu. Četvrti bataljon je trebalo da zauzme ž. stanicu Ličko Lešće i da poruši deo pruge prema ž. stanici Janjče. Drugi bataljon je trebalo da zauzme selo i ž. stanicu Janjče i da poruši deo pruge prema Ličkom Lešću. Treći bataljon je imao zadatak da obezbeđuje levi bok brigade na liniji: k. 630, 595, 670 od neprijateljskih dej-

47) Zb. V-7, d. 100.

48) Zb. V-32, d. 152, Zb. XIII-2, d. 126, Zb. V-7, d. 50.

49) AVII, k. 1467, br. reg. 35/4, 36, 37, 38. Zb V-7, d. 43.

stava sa pravca Perušića i da održava tesnu vezu sa 2. bataljonom 4. ličkog odreda »Matija Gubec«. Početak napada određen je za noć 14/15. septembra 1942. godine u 00.00 časova.

Napad je počeo u određeno vreme i po planu. Oko železničkih stanica žestoke borbe su potrajale do svanuća. Pošto su ta uporišta italijanske snage dobro utvrdile i snažno branile odustalo se od planiranog i nameravanog juriša na njih. Sve stražare na pruži između njih su popaljene, a pruga dobrim delom oštećena, mestimično i temeljito porušena, dok je put na nekoliko mesta samo slabije prekopan. Četa 1. bataljona koja je bila na osiguranju prema Otočcu, usled gubitka veze sa svojim bataljonom, ujutro se svojevolejno povukla. Kada se ona već povukla, stiglo je italijansko pojačanje iz Otočca koje je iznenadilo delove 4. bataljona koji su u opsadi držali stanicu. Ovi delovi su pokušali da pruže otpor ali su bili brzo odbačeni, pa je neprijateljsko pojačanje ušlo u stanicu uz neznatne gubitke. Izz. stanice Janjče jaka italijanska posada izvela je pred podne jači ispad na 2. bataljon. Delom snaga bataljon je malo ustuknuo zadržavajući ih frontalno, dok ih je delom snaga zaobilazio. Ubrzo je usledio odlučan protivnapad u kome je ubijeno 25 neprijateljskih vojnika, a zaplenjeno: 2 mitraljeza, 1 puškomitraljez i 20 pušaka sa oko 2.000 metaka. Zarobljena su i 4 oružnika (žandarma).

Pošto je, povlačenjem čete 1. bataljona, put od Otočca bio otvoren naredeno je 4. bataljonu da jednom četom zatvori i osigura taj pravac. Na ovaj zadatak upućena je 1. četa 4. bataljona koja je noću 15/16. septembra duž puta iznad sela Ličko Lešće postavila zasedu. Ujutro, oko 10 časova naišla je iz Otočca italijanska kolona od 14 vozila, među kojima su bila četiri oklopna automobila,⁵⁰ od kojih su dva išla na čelu a dva na začelju kolone. Kada je cela kolona svojom dužinom ušla u zasedu otvorena je jaka bočna vatra po svim kamionim odjednom. Neprijatelj je bio iznenađen, u neredu je napuštao kamione i pokušavao organizovati otpor. Za nekoliko minuta usledio je udar ručnim bombama i juriš. Neprijatelj se u panici dao u bekstvo. Čelni oklopni automobili umakli su u železničku stanicu Lešće, začelni su pobjegli nazad. Iz kamiona je uzeto oružje, municija i druga oprema, a potom su zapaljeni. Uskoro se iz Otočca ponovo pojavila pešadija na kamionima. Na 2-3 km od čete u zasedi napustila je kamione, razvila se u borbeni poredak i nastavila nastupanje. Četa se povila frontom prema neprijatelju, sačekala ga na blisko odstojanje pa je vatrom zaustavila njegovo nastupanje. Pred veče četa se povukla u sastav bataljona. Izveštaj kaže daje ovom prilikom ubijeno 40 neprijateljskih vojnika, zaplenjeno 2 puškomitraljeza, 52 puške, 1 radio-stanica, 1 mali minobacač sa 90 mina i druga oprema. Noću 16/17. septembra brigada se izvukla iz borbe i povukla preko pruge u ranije određeni rejon Krš-Poljan-Mlakva.

Čim je brigada počela nastupanje preko Čanka i Ivčevića kose neprijatelj je pravilno shvatio i ocenio cilj njenih dejstava, pokušavajući da parira određenim protivmerama. Svoj prodor u zapadnu Liku 2. i 1. brigada vršile su, zahvaljujući nepredviđenom sticaju okolnosti, u najpovoljnijem trenutku. U vreme kada su brigade svoja dejstva na pruži privodile kraju, 16. septembra pre podne italijanske snage od tri divizije počele su zamašnu »operaciju čišćenja« na području Velike Kapele. U tim dejstvima, koja su trajala do 30. septembra, učestvovala su i glavne snage divizije »Re« iz Gospića sa linije Škare-Dabar-Brlog. Uzalud je ustaški komandant sektora u Gospiću molio italijanskog komandanta da interveniše, kako partizani ne bi presekli put i prugu između Perušića i Ličkog Lešća. Stoga su najpre artiljerijom, a kasnije i avijacijom, pokušali da utuče na tok događaja ali bez uspeha. Od tih dejstava brigada gotovo nije imala nikakve štete, ali je avijacija nanosila štete stanovništvu pa čak i ustašama. U selu Ramljane avijacija je 18. septembra ubila 5 civila, a istog dana avioni poslali da bombarduju

50) Zb. V-32, d. 162.

Krš, Poljan i Mlakvu, gde su već bile brigade, bombardovali su ustaško uporište Gornji Kosinj, bacivši 20 bombi i ubivši dve a ranivši jednu osobu, što su ustaše kasnije isticale kao uzrok brzom padu Kosinja.⁵¹ Životni značaj puta i pruge prisilio je Italijane da, slabeći započetu akciju na Velikoj Kapeli, izvuku iz divizije »Re« 2. pešadijski puk (2. i 3. bataljon) ili bersaljerski puk (bio pridat diviziji) radi oslobađanja okruženih uporišta duž pruge. Ovi pukovi su stupili u dejstvo 19. septembra od Sinca i Lešća, ali na pruzi nisu više zatekli nikoga - udarili su u prazno, brigade su već treći dan bile u Kosinju i pripremale se za dejstva.⁵²

U borbama na pruzi i oko pruge brigada je imala 4 mrtva i 28 ranjenih boraca. Štab brigade u izveštaju tvrdi da je ubijeno 105 neprijateljskih vojnika, što se može uzeti kao realno.⁵³

c) Borbe u Kosinju

Ujutro, 17. septembra, brigada se našla u rejonu koji je bio cilj njenog nastupanja. Mogla je pristupiti izvršenju svoga osnovnog i glavnog zadatka - razbijanja i uništenja ustaško-domobrantskih snaga na prostoru Kosinja i Pazarišta uz sadejstvo 1. ličke brigade i 2. bataljona 4. ličkog odreda. Dotad postignuti rezultati bili su značajni za brigadu. U tim, ne posebno teškim i žestokim borbama brigada je dobijala svoju fizionomiju, stabilizovala se i sticala samopouzdanje, razvijala se unutrašnja čvrstina, komandovanje brigadom postojalo je sve gipkije, samostalnije i samopouzdanije.

Za rukovođenje dejstvima u Kosinju organizovan je operativni štab koji su sačinjavali komandanti i komesari brigada pod rukovodstvom politkomesara (on je ostao samo nekoliko dana po padu Kosinja) i operativnog oficira zone (koji je ostao do kraja). Prikupiši obe brigade u rejonu Mlakva - Krš, za dalja dejstva nudile su se dve mogućnosti: (1) kombinovanjem manje-više frontalnih i obuhvatnih dejstava napasti jednovremeno neprijateljska uporišta od Donjeg Kosinja do Kruščice i Bakovca, ili, (2) obilaznim manevrom preko besputnog i teško prohodnog zemljišta pokušati iznenaditi neprijatelja, odsecajući ga od podvelebitskih obronaka, opkoljavti ga po uporištima i uništavati. Operativni štab se odlučio za drugu, težu i složeniju varijantu, koja mu je izgledala efikasnija. Drugoj brigadi je dato u zadatak da izvrši obilazak i da iz podvelebitskih vrleti, šuma i strmina opkoljava i uništava neprijatelja, a 1. brigadi da zahvati neprijateljska uporišta linijom Gornji Kosinj - Sušanj - Kruščica i sa juga Kosinjski Bakovac. Bataljon »Matija Gubec« je veći deo svojih snaga ustupio brigadama za vodiče, a ostatkom snaga postavio osiguranje prema Perušiću, da bi se nakon dva dana prikupio na položajima oko Karaule (tt 668) radi odbrane pravaca od Studenaca i železničke stanice Janjča.

Operativni štab je imao podatke da se na prostoru Kosinja nalazi ukupno nešto preko 100 ustaša, oko 270 domobrana i ustaških milicionera i oko 50 četnika u Lipovom Polju. Međutim, bilo je samo ustaša, oružnika, i milicionara oko 600 ljudi sa najjačom posadom u Gornjem Kosinju i Vukelić Selu. U Lipovom Polju bilo je 40 četnika pod oružjem. Raspored neprijatelja bio je grupni, jako razuđen po selima i zaseocima. Nastojanje da se neprijatelja u takvom rasporedu po grupama opkoljava i uništava, uslovalo je rastresen raspored brigade i dejstva jedinica (najčešće četa) po odvojenim pravcima bez efikasne međusobne veze.

Bataljoni 2. brigade polazili su na marš ka svojim borbenim zadacima iz zaselaka Paripovići i Podobljaj severno od Krša. Na marš su polazili u različito vre-

51) AVII, k. 65, br. reg. 1/5-1.

52) Zb. V-7, d.43, 99; Zb. XIII-2, d. 126.

53) Zb. V-7, d. 50, 51; AVII, k. 14, br. reg. 8/1-9.

me, zavisno od pravca dejstva koji su dobili i od potrebnog vremena da izbiju na njega. Početak napada bio je utvrđen za 21. septembar 1942. godine u 9 časova. U ovaj napad brigada je krenula sa 868 boraca, 795 pušaka, 41 puškomitraljezom, 2 mala minobacača i drugim sredstvima.

Bataljon »Ognjen Priča« je dobio najduži i najteže savladiv pravac. On je morao da od Paripovića dugim bočnim obilaznim maršem, opštim pravcem: padine M. i V. Tisovca (k. 1016), V. Kose (k. 1074), južno pored sela Kuterevo, obilazeći selo Goljak, preko Vučjaka (k. 1218), izbije u rejon Oštrac k. 977 (severno Bakovac) i da sa linije k. 788 - tt. 879 (Kosinjski Bok) sa severne strane opkoli selo Kosinjski Bakovac i u sadejstvu sa 2. bataljonom »Pekiša Vuksan« iz 1. brigade koji je bio južno od njega pohvata, razbije i uništi ustaše. Marš je bio veoma dug, težak i zamoran, po bespuću, spor i naporan naročito za marševanje noću zbog čega je trajao preko 30 sati. U rejon Oštraca stigao je oko 9 časova 21. septembra, gde je već zatekao delove bataljona »Pekiša Vuksan«, što je značilo da je bio u zakašnjenju od oko dva časa. Kada su pristupili opkoljavanju sela ispostavilo se da je ono prazno, u njega su ušli gotovo bez borbe, ustaše su uz mestimično pripucavanje pobege prema Pazarištu. Ogromni napori ova dva bataljona nisu dali očekivane rezultate.

Bataljon »Stojan Matić« krenuo je nešto kasnije, uglavnom marš-rutom 2. bataljona, s tim da od sela Goljak preko Kućišta opkoli selo Lipovo Polje i u njemu rezoruža četnike. Četnici su, pošto su pre toga sačekali i prihvatili ustaše koje su bežale iz Rudinke i Donjeg Kosinja, zajedno sa ustašama pobešli u pravcu Otočca, ne pružajući otpora.

Bataljon »Mičo Radaković« krenuo je izjutra 20. septembra a pred veče je stigao u selo Kuterevo. Na maršu je bio otkriven, pa čim je stigao u Kuterevo izdržao je jako bombardovanje italijanske avijacije bez značajnijih gubitaka. Noću je krenuo da opkoli selo Rudinku i da u njemu pohvata i razoruža ustaše, a zatim da očisti Selište i Draškoviće i da uhvati vezu sa 4. bataljonom. Ustaše su otkrile ovaj bataljon pa ga nisu čekale u selu već su ga podalje od sela, ujutro oko 7 časova, sačekale u koloni i nanele mu iznenadnom vatrom znatne gubitke. Kada se bataljon razvio i prešao u napad neprijatelj je prekinuo otpor i pobegao delimično neposredno u šumu, a delimično ka četnicima u Lipovo Polje gde još nisu bila počela dejstva. Ušavši u Rudinku bataljon je očistio sve zaseoke do sela Drašković, gde je došao u vezu sa 4. bataljonom. Usled toga, ovaj bataljon je počeo borbu pre određenog vremena.

Udarni bataljon, ojačan jednom četom 4. bataljona 1. brigade, imao je zadatak da u Vukelić Selu okruži i razoruža neprijateljsku posadu. Uspeo je okružiti neprijatelja, ali je naišao na veoma jak otpor pa ga i pored svih nastojanja nije uspeo savladati do mraka. Pod zaštitom mraka neprijatelj se izvukao i pobegao. Na ovom mestu neprijatelj je pružio najjači otpor, braneći se uspešno tokom celog dana. Iz 4. bataljona u ovoj borbi 2 borca su poginula, a 7 boraca je ranjeno, među kojima i komandant bataljona Milan Sijan. Novi komandant bataljona postao je Dušan Dotlić, dotada zamenik komandanta 1. bataljona.⁵⁴⁾

Uveče oko 18.30 časova 1. bataljon 1. brigade, pošto je tokom dana zauzeo sela Kruščicu, Sušanj, Podjelar i druga, ušao je u Gornji Kosinj (sedište opštine) pošto ga je neprijatelj u panici napustio. Time je borba za Kosinj bila okončana, a sutradan se nastavilo čišćenje i pretraživanje zemljišta koje nije dalo značajnije rezultate. Neprijateljske snage od preko 600 vojnika su raspršene, ali ne i uništene što je bio krajnji cilj akcije. Pokazalo se da na ovako vrletnom, izlomljenom i pošumljenom zemljištu neprijateljske grupe sastavljanje umnogome od meštana, nije bilo moguće iznenaditi, okružiti i uništiti. Neočekivana pojava partizana sa pravca Velebita i Pazarišta, njih je toliko iznenadila da su se odmah da-

54) Zb. V-7, d. 61, 69, 70, 81, 84.

vali u bekstvo, bez značajnijeg otpora. Možda bi dejstva najkraćim pravcima, bez obilazno-opkoljavajućih manevara, uz primenu lokalnih obuhvata dala bolje rezultate. U celoj akciji uhvaćeno je 36 naoružanih vojnika, a po njihovim izvorima, imali su 20 mrtvih i 40 ranjenih. Zaplenjeno je 30 pušaka, nešto municije i druge opreme. Brigada je imala 7 mrtvih i 25 ranjenih, najviše iz 3. i 4. bataljona.

Pad Kosinja za neprijatelja je došao iznenada, pa je izazvao pravu pometnju i veliko uzbuđenje u njegovim, naročito ustaškim redovima. Ustaški vlastodršci u Gospiću (veliki župan, ustaški stožernik, komandant sektora) odmah su požurili da organizuju otpor i spreče prodoru Pazarište i ka Perušiću. Nastalo je oštro međusobno optuživanje i prebacivanje krivice za brzi slom odbrane u Kosinju, pri čemu ni Italijani nisu bili pošteđeni.⁵⁵⁾ I najviša italijanska komanda Super-sloda (2. armija) u Sušaku, čim su brigade upale u Kosinj, postala je uznemirena i počela da preduzima odgovarajuće mere. Italijanski komandant u Gospiću 19. septembra, pored svojih snaga, stavio je u stanje gotovosti za pokret i ustaškomobranske snage u Gospiću: 5. ličku ustašku bojnu i 1. bojnu 12. domobranske pukovnije, zbog čega su neki delovi ovih bojni povučeni iz Bilaja i Ribnika radi kompletiranja jedinica. Pored ovih mera, Italijani su počeli dovlačenje jakih snaga iz Knina u rejon Perušića. U toku 22. septembra u rejon Perušića pristigla su tri kompletna pešadijska bataljona (jedan iz divizije »Bergamo« i dva iz divizije »Sasari«) i divizion artiljerije iz sastava 18. armijskog korpusa pod komandom generala Đanucija (Giannuzzi), pomoćnika komandanta divizije »Sasari«. Ove snage su u daljim dejstvima obrazovale grupu Đanuci. Ove snage su već 23. septembra stupile u dejstvo, napadom 3. bataljona 25. pešadijskog puka iz divizije »Bergamo« na pravcu Studenci - Krš. Pošto je naišao na žestok otpor u rejonu Karaule, uveden je u borbu i 3. bataljon 151. pešadijskog puka iz divizije »Sasari«. Ovaj pravac i Karaulu branili su bataljon »Ognjen Priča« i 1. i 2. četa bataljona »Matija Gubec«. Uz snažnu artiljerijsko-minobacačku podršku Italijani su uspeli zauzeti Karaulu (tt. 668), zbacivši sa nje četvrti bataljona »Ognjen Priča«. Branioci su upornom odbranom i protivnapadima zaustavili dalje nadiranje Italijana, ali Karaulu nisu uspeli povratiti. Mada nadmoćan u snagama i sredstvima, neprijatelj je prešao u odbranu na dostignutim položajima i odmah pristupio opravci porušene železničke pruge i puta. U toku 24. septembra u sastav grupe Đanuci ušao je i 11. bersaljerski puk i snage divizije »Re« u Gospiću i Perušiću namenjene za odbranu ovih mesta. Na taj način grupa Đanuci postala je veoma jaka grupacija od 7-8 bataljona sa artiljerijom, minobacačima i ostalim sredstvima. U ovoj situaciji imala je zadatak da zaštiti Gospić i Perušić i međuprostor između njih, zatim da zatvori komunikacije (prugu i put) između Perušića i Ličkog Lešća raspoređujući snage po sistemu bataljon-baterija, kako bi sprečila svaki manevar i prodor partizanskih snaga tim pravcima. U stvari, već tada je grupa Đanuci u planu komandanta 5. armijskog korpusa postavljena tako da obrazuje levi krak velikih klešta kojim su trebalo da budu obuhvaćene partizanske snage u Kosinju.⁵⁶⁾ Sledećih dana na položaje oko Karaule prebačeni su

55) Zb. V-7, d. 109. Ustaški glavari sa velikim županom odmah su izašli na teren u Perušić i Pazarište da ustanove uzroke sloma. Ustanovivši da je u Kosinju vladala »primjerna vojnička dezorganizacija« veliki župan optužuje ustaše koje su izazivale sukobe između ustaškog odjela, oružnika i milicionara. Naročito se žalio na ustaškog donaćelnika Zagreba, Biljana koji je tamo često dolazio i prisvajao sebi pravo političkog i vojničkog vođe za taj kraj. Biljan je za uzvrat oštro optuživao župana za politiku »smirivanja i pomirenja«, ali i italijansku vojsku za česte poraze pa time i za indirektno naoružavanje partizana (AVII, k. 13a, br. reg. 29/1-25). On žalio za »20 vagona odmetničkog žita« - čitaj opljačkano, žalio se na uzdrman moral vojske, na paniku kod pučanstva, pa uzvikuje: »Time naše ustaško žarište Lika i zadnja pričuva idealnih boraca nestaje što se mora sprečiti a to se može na taj način ako se pošalje najmanje jedna ustaška bojna i potrebno oružje za naoružanje pričuve«. Ako pomoć ne stigne propast će hrana, izgladniti pučanstvo i »biće poubijane mase gorurkih idealnih boraca«.

56) Zb. V-32, d. 164; Zb. XIII-2, d. 126.

1. i 4. bataljon 2. brigade koji su smenili bataljon »Ognjen Priča« i Kosinjski bataljon. Ovi bataljoni su nekoliko puta bezuspešno pokušavali da noćnim jurišima zbace kompletan bataljon neprijatelja sa Karaule. Nisu uspeli, neprijatelj je ove jake položaje do kraja zadržao u svojim rukama, izvršivši time važan deo svoga plana i postigavši određene taktičke povoljnosti i prednosti. Ali, to nije zbušnjivalo ni mnogo zabrinjavalo partizanske štabove. Oni su nastavili dejstva po svome planu ispoljavajući pri tome izuzetnu smelost pa i drskost.

U toku 27. septembra 2. brigada se nalazila u sledećem rasporedu: 1. i 4. bataljon na položajima ispred Krša na Karauli i Risovcu (tt. 861), jedan bataljon u rejonu Lipovo Polje - Vukelić Selo, jedan bataljon sa dve čete čistio je Bakovac, a jednu četvu je isturio u Krasno. Ujutro, pred zoru, 28. septembra dve čete 4. bataljona i jedna četa 1. bataljona postavljene su u zasedu na putu između s Janjča - Studenci u rejonu k. 612 (Tomaševića kuće). U 13.30 časova naišlo je 7 kamiona sa 2 poštanska kola od Gospića prema Otočcu, sa dva voda pešadije kao pratnjom. Uletevši u zasedu, upavši pod jaku i preciznu streljačku vatru Italijani su se gotovo bez otpora dali u bekstvo, ostavljajući kamione i sav materijal u njima. Ali, i po zasedi je ubrzo usledila jaka i precizna artiljerijsko-minobacačka vatra saž. stanice Studenci, sa Karaule i Gradine zahvativši, pri tome, zaustavljene kamione pa i italijanske delove koji su bežali prema ž. stanici Janjča. Odmah je odatle intervenisala četa bersaljera, a ubrzo zatim i jedna četa iz Studenaca. Usled toga nije bilo moguće popaliti sve kamione i izvući sav bogati plen. Zapaljen je samo jedan kamion (dva su pripaljena ali nisu izgorela), izvučene 44 puške, 5000 metaka, 1 pištolj, 4 sanduka mina 81 mm, 1 pisaača mašina i nešto drugog materijala. U toj zaista smeloj i drskoj akciji Italijani su imali 9 mrtvih (među njima i 1 oficir) i 7 ranjenih vojnika. Zarobljen je jedan Italijan, jedan ustaša i jedan četnik. Čete su se, vešto koristeći zemljište, po delovima i bez gubitaka povukle na prvobitne položaje u sastav svojih bataljona. U toku noći 28/29. septembra položaje oko Karaule preuzeo je bataljon »Matija Gubec«, a brigada se u toku 29. septembra grupisala u rejonu Kruščice radi napada na Klanac i Pazarište.

U višednevnim borbama po Kosinju neki ciljevi su donekle i postignuti - raspršene su ustaško-domobranske snage, i njihova vlast je razbijena, ali postizanje daljih političkih ciljeva išlo je veoma teško. Evo kako je situaciju video i ocenio politkomesar 1. operativne zone Hrvatske: »Posle oslobođenja Kosinja perspektive za mobilizaciju nisu naročite. Narod se razbježao i pobjegao ispred partizana u hrvatska sela (misli se na sela pod kontrolom ustaša - Đ. O), tako da vrlo mali broj saraduje sa nama«. Ostali su, konstatuje on, uglavnom i u malom broju samo stariji ljudi i žene. »Hrvatski seljaci«, nastavlja komesar u svom izveštaju, »koji su ostali više se plaše Italijana i ustaša nego nas i svoj neulazak u partizane motiviraju time«. Izgleda daje on ovim neverljivim objašnjenjima više nastojao, plastičnijem prikazivanju situacije nego što je u njih stvarno verovao, kada zaključuje: »I ovaj pohod u zapadnu Liku neće doneti rezultate koje smo očekivali«. Ni dolazak iskusnijih političkih radnika, u prvom redu Hrvata, nisu bitno izmenili situaciju, rezultati su ostali slabi. Takvo držanje stanovništva neposredno se odražavalo na snabdevanje brigade odećom i obućom, gde je podrška i pomoć naroda bila presudna. Danonoćno se lomatajući po kosinjskim vrljetima mnogi borci su potpuno obosili. Ustanička partizanska sela Mlakva, Poljan, Krš i ostala nisu mogla pomoći, pošto su bila polupusta, potpuno spaljena i opljačkana. Ostala sela su se držala odbojno i rezervisano odbijajući svaku pomoć i saradnju. Ništa se tu nije moglo dobiti već samo silom uzeti što, razume se, nije dolazilo u obzir. Stoga je štab brigade bio prinuđen da traži od štaba zone u Korenici da tamo hitno prikupi i što je moguće pre pošalje što veću količinu opanaka, cokalja i čarapa jer »mnogim borcima već teče krv iz nogu.«⁵⁷⁾

57) AVII, k. 801, br. reg. 31/3, Zb. V-8, d. 1.

d) Borbe u Pazarištu

Dok se 2. brigada danonoćno borila oko Karaule i na putu Janjča - Studenci, 1. brigada (bez 3. bataljona) djelovala je prema Perušiću i Pazarištu. U toku 26. septembra ona je napadala neprijatelja oko Kaluđerovca i Klanca ali bez uspeha. Ponovivši napade neuspješno i sledećeg dana ona se malo povukla i odustala od daljih napada, sačekujući prebacivanje i stupanje u borbu 2. brigade na ovom prostoru.

Italijani su bili dobro obavješteni o snazi i namerama ovih partizanskih snaga u zapadnoj Lici. U početku su, izgleda, prihvatili panična ustaška obavještenja od oko 4.000 boraca sastavljenih pretežno od Bosanaca, Crnogoraca i drugih, da bi ubrzo ustanovili da se radi o snagama od oko 2.000 boraca, što je bilo približno tačno. Rešen da tu opasnost što pre ukloni komandant 2. armije je 26. septembra naredio komandantu 5. armijskog korpusa da na sektoru Like što pre preduzme operacije »radi čišćenja teritorija između mora i sektora istočno od glavne ceste i železničke pruge Vrhovine-Medak«. Zbog toga su borbena dejstva radi čišćenje Velike Kapele ubrzana, delimično skraćena a ponegde i obustavljena. Komandant 5. armijskog korpusa (štab u Crikvenici), kome je za ovu priliku potčinjena i grupa Đanuci, izdaje 29. septembra - upravo kada se 2. brigada grupisala za napad na Pazarište - zapovest svojim trupama za opkoljavanje partizanskih snaga u Kosinju. Komandantu divizije »Granatieri di Sardegna« nareduje da se koncentriše »početkom sutrašnjeg dana između Vratnika, Žute Lokve i Brloga. Ujutro 2. oktobra pokrenuće se i otići u zonu Krasno-Poljane, odakle će zatim prosiđiti prema kotlini Kosinje da protera grupu neprijatelja, za koju je javljeno da se tamo nalazi u sadejstvu sa trupama divizije 'Re' koja će operisati sa istoka i trupama grupe 'Sasari' generala Đanucija (Giannuzzi) koja će operisati sa jugoistoka«. ⁵⁸⁾ Pošto se grupa Đanuci već nalazila na odgovarajućim položajima, to je diviziji »Re« naredeno da što pre pročisti prostor Križpolje, Dabarski Glibodol i Dabar i da se odmah prikupi u rejonu Otočca radi sadejstva diviziji »Granatieri« i grupi Đanuci. Osnovna ideja plana bila je jasna. Sa prostrane operativne osnovice vršiti opkoljavanje, postepeno sabijanje do čvrstog taktičkog stezanja svih partizanskih snaga na prostoru Gornjeg Kosinja radi njihovog uništenja. Osnovu toga plana činila je grupa Đanuci koja je imala da spreči izvlačenje partizanskih snaga preko pruge. Ne baveći se mnogo namerama neprijatelja operativni štab grupe brigada išao je smelo u realizaciju svoga plana, pogotovo što se grupa Đanuci držala pasivno, a ostale snage namenjene za opkoljavanje još se nisu pojavljivale. Jednostavno su produžili izvršavanje ranije planirane naredne faze svojih dejstava, napadom na Klanac i Pazarište. Bila je to mudra i celishodna odluka, kojom je na najbolji način iskorišćen mali preostali vremenski prostor da se ustaško-domobranske snage u Pazarištu razbiju, a delimično i unište. Učinjeno je to u vreme kada su neprijateljska moćna klešta za opkoljavanje bila u pokretu potpuno otvorena vrhom desnog kraka u Krasnu a levog u Gospiću. Dakle, istovremeno su dve nezavisne suprotstavljene volje uporno sprovodile svoje ofanzivne planove, nastojeći da jedna drugu preduhitri i nadmudri.

U Pazarištu, kao i u Kosinju, sve sposobno ljudstvo nalazilo se pod oružjem. Glavne snage su bile oko Klanca koji je branilo oko 150 ustaša i domobrana iz 5. ličke ustaške bojne i 1. bojne 12. pješačke pukovnije. Ostala sela i zaseoke, kao: Podstrana, Aleksinica, Vaganac, Kaluđerovac i druga branili su uglavnom ustaški milicioneri i ustaše koji su se u tim selima zatekli. Podatak štaba brigade da u Pazarištu ima oko 500 naoružanih ljudi (ustaša, oružnika, domobrana i milicionera), uglavnom je bio tačan.

58) Zb. V-7, d. 110, 114; Zb. XIII-2, d. 126.

Druga brigada je izvršavala glavni zadatak. Ona je trebalo da zauzme selo Klanac i brdo Oteš (k. 745, 722), da poruši most na reci Otešici između Klanca i Smiljana, a potom da postavi obezbeđenje prema Gospiću, zauzme i očisti sva sela zapadno od Klanca, posedajući sve položaje zaključno sa Krčmarom (tt. 1012). Prva brigada je imala zadatak da zauzme selo Kaluđerovac i poruši most na reci Lici, a potom da zaposedne jake položaje prema Perušiću i obezbedi dejstva sa tih pravaca.⁵⁹

Prvobitno je bilo odlučeno da napad počne noću 29/30. septembra. Pošto su 2. bataljon i 2. četa 3. bataljona 2. brigade već bili prema Vaganu, dobili su zadatke da u toku 29. do noći pročiste teren od neprijateljskih delova zapadno od Klanca do linije Podvaganac-Podstrana da bi oslobodili prolaz glavnim snagama prema Klancu. Međutim, napad je bio odložen za sledeću noć, ali ove jedinice nisu o tome obavestene, pa su napad počele oko podne 29-og. Držeći se zadatka one su usamljene nastavile napad, pa i pored znatnih početnih uspeha, one su neprijateljskim protivnapadom bile odbačene, pa nisu izvršile zadatke.

Drugi bataljon »Ognjen Priča« imao je zadatak da zauzme selo Vaganac i posedne položaje k. 614 (Obli Kuk) - k. 730 (Metla) - k. 846 (Ostrovica) - k. 963 (Medvedak) - k. 1012 (Krčmar) kako bi omogućio nesmetan prolaz glavnim snagama brigade u toku noći, a zatim da od neprijateljskih delova očisti sela Podstranu, Aleksinicu i neke zaseoke. Usled navedenog nesporazuma zadatak nije na vreme izvršio. Posledica toga bila je da su se glavne snage, kada su 30. septembra uveče pošle na zadatak, morale same odbaciti neprijateljske delove. U toku 1. oktobra, kada je cela brigada bila u napadu, ovaj bataljon je očistio navedena sela i poseo određene položaje.

Treći bataljon »Mićo Radaković«, odnosno njegova 2. četa, imala je zadatak da zauzme položaje k. 694 (Dupoloki V.) - k.637 i da neprijatelja odbaci istočno od Vaganca, kao i između sela Vaganca i Budžaka. I ova četa usled nesporazuma nije izvršila zadatak. Određene položaje uspela je zauzeti 1. oktobra ujutro uz pomoć dve čete 4. bataljona 1. brigade. Prva četa 3. bataljona bila je pridodata 1. bataljonu sa zadatkom da sruši most na reci Otešici, što je ona u potpunosti ostvarila. Treća četa ovog bataljona je obezbeđivala prebacivanje ranjenika preko pruge na slobodnu teritoriju.

Prvi bataljon »Stojan Matić« imao je zadatak da zauzme brdo Oteš, a sa 1. četom 3. bataljona da poruši most na reci Otešici, obezbeđujući se delom snaga prema Gospiću. Prema planu, trebalo je da ima otvoren put do Oteša. Međutim, pošto 2. i 3. bataljoni nisu izvršili svoje zadatke, on je u nastupanju naišao na otpor severno i južno od Vaganca. Stoga su razvijene dve čete koje su odmah prešle u odlučan napad. Energičnim jurišem, a mestimično i borbom prsa u prsa, brzo su odbacile neprijateljske delove i bataljon je oko 1 čas 1. oktobra produžio na izvršenje glavnog zadatka. U napad na Oteš bataljon je prešao u 4. časa. Iako okružen i pritisnut sa svih strana neprijatelj se grčevito branio. Posle nekoliko pokušaja bataljon je tek oko 11. časova uspeo da jurišem razbije neprijatelja i izvrši zadatak, nanevši mu znatne gubitke.

Četvrti bataljon - Udarni, imao je zadatak da zauzme selo Klanac i utvrđene visove neposredno uz njega. Napad je počeo u 4.30 sati 1. oktobra, i to: 1. četom napadao je neposredno Klanac, 2. četom bezimena vis istočno od Klanca, a 3. četom k. 708 severozapadno od Klanca. Odmah se razvila oštra i uporna borba. Uz upotrebu ručnih bombi 1. i 3. četa su uspele da svoje zadatke izvrše do 7. časova, nabacujući razbijene neprijateljske delove na vis istočno od Klanca. Pošto je 2. četa, zbog slabog i nepouzdanog vodiča, mnogo zakasnila i nije na vreme prešla u napad neprijatelj je bio u mogućnosti da prihvati razbijene delove iz Klanca i time ojača odbranu bezimenog visa. Ovu četvu je dan zatekao na otvorenom po-

59) Zb. V-8, d. 6, 17. U ovom izveštaju Zone zadaci brigade su omaškom donekle zamenjeni.

Iju, pa je veoma sporo i teško prilazila objektu napada. Borba za vis se oteгла, pa su za njegovo osvajanje upotrebljene i ostale snage bataljona. Oko 13 časova počela je odlučujuća borba za vis. Sa istočne strane napadala je 2. četa, a sa zapadne strane 1. četa, dok je 3. četa napad podržavala vatrom. Ustaški otpor je slomljen oko 15 časova i bezimni vis je zauzet. Time je bataljon izvršio svoj zadatak i okončao borbu za Klanac, zarobivši oko 30 neprijateljskih vojnika.

Napad na Klanac, izazvao je brzu reakciju neprijatelja iz Gospića. Da bi razjasnili situaciju, iz Gospića je odmah ujutru upućena formacija od oko 40 domobrana i oružnika u izviđanje prema Klancu i Pazarištu. U rejon V. Žitnika naišli su na otpor i čim je na njih pripucano vratili su se nazad. Pre podne ustaški bojnik Devčić (Pivac) sa jednom satnijom ustaša i sa dve italijanske čete pošao da deblokira Oteš (još se tada držao) i da povрати Klanac.⁶⁰ No, od toga nije bilo ništa. Do njegovog pristizanja ustaški otpor je bio svuda slomljen, a on bez napore nateran na povlačenje.

Prva brigada je veoma lako izvršila svoj zadatak, čim je Klanac pao ustaške snage su u panici napustile sve položaje i pobegle u Perušić. Tako je brigada brzo i lako zauzela selo Kaluđerovac i srušila most na reci Lici. Ona je svoj zadatak time završila, pošto nikakve intervencije iz Perušića nije bilo. Međutim, pošto je već bilo odlučeno da se brigada što pre izvuče iz borbe i preko pruge prebaci u rejon Krbavica-Homoljac, ovo je bio kraj njenih borbi u zapadnoj Lici. Dalja dejstva po prvobitnom planu u pravcu Smiljana, Bužima i ostalih sela između Gospića i Velebita trebalo je da nastavi 2. brigada sama.

U toku 2. oktobra nije bilo nekih značajnijih događaja. Sutradan, 3. oktobra usledio je napad italijanskog 11. bersaljerskog puka iz rejona Budačkog mosta i sela Mušaluka. U njegovom sastavu bila je i jedna satnija kombinovana od ustaša, domobrana i oružnika. Do sudara je došlo u Klanačkom Polju, južno od Klanca i Oteša, gde su ih sačekali 1. i 4. bataljon. Prateći nastupanje neprijatelja iz 1. bataljona je upućena 1. četa da, obilazeći njegov levi bok, izbije u pozadinu neprijatelja i da tu ostane prikrivena se dok ostale snage ne stupe u borbu. Četa je uspela neopaženo da dođe iza neprijateljskih minobacačkih položaja i tu sačeka povoljan trenutak za napad. Kada je neprijatelj u nastupanju bio zaustavljen i usled žestokog otpora i protivnapada počeo da uzmiče, četa je prešla u odlučan juriš iz pozadine. Bio je to žestok bliski okršaj, u kome su radili i noževi i kundaci. U toj borbi je vodnik u 1. četi 1. bataljona Dušan Opačić zadobio je 18 rana i preboleo ih. Neprijatelj je nateran na povlačenje. Usled pada mraka dejstva su prekinuta i neprijatelj se povukao na desnu obalu reke Like, posednuvši oko 18 časova liniju Dunjevac - M. Žitnik. U ovoj borbi samo je 27. bersaljerski bataljon imao 13 mrtvih i 12 ranjenih vojnika.⁶¹ Ova dva bataljona su i dalje zadržana u ovom rejonu u skladu sa planiranim nastupanjem preko Smiljana kroz podvelebitska sela. Međutim, ubrzo dolazi do naglog obrta situacije u Kosinju pa od toga plana nije bilo ništa.

Radi zaštite Kosinja i pojačanja odbrane u rejonu Karaula, upućen je 3. bataljon »Mičo Radaković«. On je 3. oktobra, u rejon Karaule smenio 1. i 2. četu bataljona »Matija Gubec«, koje su trebalo da odu na odmor. Međutim, tada se situacija pogoršala. Pošto se štab brigade još nalazio u Pazarištu, dejstvima u Kosinju rukovodio je štab 4. ličkog odreda kome su bili pridodati zamenik komandanta i operativni oficir brigade, koji su zajedno obrazovali neku vrstu operativnog štaba. Dobivši obaveštenje da su se na prilazima Rudinci i Kućištu pojavili Italijani, smenjene čete bataljona »Matija Gubec« umesto na odmor upućene su na te pravce da izvide i razjasne situaciju i da ih po potrebi brane i zatvaraju. U pravcu Donji Kosinj - Rudinka upućena je 1. četa, a u pravcu Lipovo Polje - Ku-

60) A VII, k. 14, br. reg. 8/1-9.

61) A VII, k. 1467, br. reg. 24/5; Zb. V-32, d. 167, 169; Zb. V-8, d. III; Zb. XIII-2, d. 126.

čište 2. četa. Sama pojava jakih neprijateljskih snaga u ovome rejonu, a od ranije su već čvrsto držali Karaulu (tt. 668) i put Perušić - Janjča, ukazivalo je da neprijatelj prelazi u napadna dejstva većeg obima. Ujutro 4. oktobra dopunjen je zadatak 3. bataljonu, ne samo da zatvara pravce prema Kršu, nego da obezbedi pravac i stvori uslove za izvlačenje brigade pravcem Krš - Ramljane - Turjanski. U toku dana, radi pojačanja ovih snaga u Kosinj je upućen i 2. bataljon »Ognjen Priča«, koji nije stigao dalje od Bakovca.

Pre podne 4. oktobra oko 10 časova italijanske snage su počele odlučno nastupanje. Divizija »Granatijeri« iz rejona Krasno - Kuterevo nastupala je između Strašnog brda (tt. 941) i padina Vučjaka (k. 1218) sa obe strane »dveju direktrisa koje vode u Donji Kosinj i Lipovo Polje«. Divizije »Re« nastupala je u zoni sa levom granicom Tobolovački V. (k. 679, iznad M. Janjče) - ž. stanica Janjča (uključno) u pravcu Krša. Grupa Đanuci zatvarala je prostor duž pruge i puta od Janjče preko Perušića do Gospića sa zadatkom da onemogući svako izvlačenje iz Kosinja. Kroz Donji Kosinj i Lipovo Polje neprijatelj je nastupao širokim frontom, zahvatajući i planinske grebene iznad ovih pravaca, pa stoga i veoma sporo. Tome su svakako doprinosile i čete Kosinjskog bataljona koje su uzastopnom vatrom terale neprijatelja da nastupa razvijenim poretkom, sporo i oprezno. Grupa Đanuci se držala u početku pasivno, pa je izgledalo da sa toga pravca nema ozbiljnije opasnosti. Ali, upravo tu gde se nije opažala opasnost ubrzo nastupa odlučujući obrt. U ranim popodnevним časovima neočekivano se sa pravca Janjče putem prema Kršu pojavila jaka neprijateljska kolona tenkova i pešadije. Bila je to leva kolona divizije »Re« koja je dolazila od Lešća. Ona je brzo i lako upala u Krš, odbacujući delove bataljona »Mićo Radaković«, izbivši u rejon mosta na reci Lici. Tu je iznenadila i najvećim delom uništila brigadnu komoru, a 1. četu bataljona »Matija Gubec« odsekla i odbacila u planinu iznad sela Paripovići. Ovim je i odbrana bataljona »Mićo Radaković« u rejonu Karaule bila bespredmetno, pa se i on morao povući. Uveče 4. oktobra situacija je bila sledeća: na desnoj obali reke Like u rejonu Mlakvena Gređa - k. 615 nalazio se bataljon »Mićo Radaković«, na levoj obali na liniji selo Sušan - tt. 667 (M. vrh) - 747 nalazio se bataljon »Matija Gubec« bez 1. čete, levo od njega iznad sela Bakovac položaje je držao bataljon »Ognjen Priča« taman prispeo iz Pazarišta. Postalo je jasno da izvlačenje pravcem Krš - Ramljane - Turjanski više nije moguće, pa je odlučeno da se brigada izvlači preko Smiljana. Ali, trebalo je stvoriti i vreme i prostor za prikupljanje svih snaga na tom pravcu da bi se to postiglo. Neizvesno je bilo da li će tri nekompletna partizanska bataljona, jedva od oko 500 ljudi, uspeti da tokom 5. oktobra toliko uspore neprijateljsko nastupanje da stvore uslove za odstupanje preko Smiljana u toku naredne noći. Situaciju je usložavala i masa naroda iz kosinjskih partizanskih sela koji se povlačio sa brigadom.

Međutim, situaciju nastalu 5. oktobra ujutro olakšali su italijanski komandanti. Oni su, držeći se svoga plana o uništenju partizana u rejonu Zamršten - Krš - Mlakva - Gornji Kosinj, izvodili po njemu planirane konvergentne manevre, mada u tome rejonu tada nije bilo nijednog partizana. Pri tom, osim što su udarali u prazno izgubili su mnogo vremena, koje je iskoristio njihov protivnik. Oni su oko 11 časova počeli usmeravati napad na položaje koje su držala tri pomenuta bataljona. Najžešći napad bio je na bataljon »Matija Gubec« i njegovu 2. četu, odsečenu i nabačenu iznad Bakovca prema Krasnu. Ona se nije uspela povući i sa ostalim snagama već je ostala i održala se u Kosinju. Ostale snage su nastavile gibalak otpor na uzastopnim položajima, pa su se padom mraka zadržale na liniji: Pečinsko V. k. 795 - južni deo Kruščica (3. bataljon); Celinka k. 937 - Krčmar tt. 1012 - Kita vrh k. 846 (2. bataljon i 3. četa bataljona »Matija Gubec«). Kako su Italijani, usled noći obustavili nastupanje, ove jedinice su oko 18 časova napuštale ove položaje da bi se u Podotešu svile u marševsku kolonu brigade.

U toku noći 5/6. oktobra brigada je odstupno-bočnim maršem, uz potrebna obezbeđenja, u dugoj marševskoj koloni odstupala preko Smiljana i ispod Debelog Brda, da bi u jutarnjim časovima bez ometanja prešla put Gospić - Brušane, i do 10 časova 6. oktobra kompletna stigla u rejon Divoselo-Rizvanuša, gde je predanila. Sa brigadom je odstupao štab 4. ličkog partizanskog odreda, njegov 2. bataljon (bez dve čete) a uz njih i mnogo izbeglica iz popaljenih srpskih sela Kosinja.⁶² Desilo se da se izvlačenje i odstupanje ovalike mase vojske i naroda odvija u neočekivano povoljnim okolnostima. Ujutro 6. oktobra kada je za brigadu u odstupanju moglo biti najkritičnije, 3. lička brigada je togajutra u 3. časa napala i proterala neprijateljske snage iz Ličkog Novog, Brušana i Rizvanuše i time na najbolji način obezbedila nesmetan prolaz 2. brigadi.

Sledeće noći 6/7. oktobra brigada je prešla prugu između Metka i Ribnika i oko 7 časova stigla u Vrebac gdje je predanila, da bi se narednih dana prikupila oko Korenice i potom ubrzo krenula na Kordun.

U borbama u Pazarištu, uglavnom oko Klanca, ustaško-domobranske snage imale su 33 mrtva (među njima i dva ustaška oficira), a 65 ih je zarobljeno, među njima 20 ustaša. Italijani su imali 16 mrtvih i 12 ranjenih. Zaplenjeno je: 100 pušaka, 3 mitraljeza, 4 puškomitraljeza, oko 5.500 metaka, 3 mala minobacača, 1 protivoklopni mitraljez 15 mm, 1 automat (šmajser), 1 putnički automobil i mnogo druge opreme i materijala.

U 2. brigadi su 3 borca poginula, a 14 ih je bilo ranjeno. U trodnevnim borbama oko Klanca naročito su se istakli:

- iz 1. bataljona: Jovo Rašeta (ranjen), Milan Krneta, Dušan Divjak, Sako Rašeta, Petar Rašeta, Rade Balać, vodnik Nikola Rašeta, Jovica Medić, politdelegat voda Rade Rašeta, desetar Savo Opačić, politkomesar čete Petar Balać, politkomesar čete Stevo Žunić, politdelegat voda Rađe Stanić;

- iz 4. bataljona: Momčilo Lukić, Stevo Čuić, vodnik Geco Končar, Petar Borjan, Milan Žigić, Mićo Božanić, Jela Uzelac, Branko Ognjenović, komandir čete Vujadin Rapajić, Nikola Štetić, vodnik Branko Bajić, desetar Mane Vukmirović (poginuo), desetar Mile Panjković (poginuo), Nikola Skoknić, Rade Dozet, desetar Stevo Koruga, komandir čete Duka Sladić, Petar Dražić, Marko Šijan, Vlajko Funduk, Mićo Hinić, vodnik Nikola Svilar, desetar Nikola Popović, Vlado Barać, komandir čete Dušan Batinica.⁶³

Posle neuspeha 3. oktobra u Klanačkom Polju, 11. bersaljerski puk se držao u rejonu Dunjevac - Mušaluk pasivno, što je brigadi omogućilo nesmetano svijanje u kolonu u Podotešu i odstupno-bočni manevar preko Pazarišta i Smiljana. Brigada se već uveliko odmarala u Divoselu kada je ovaj puk popodne 6. oktobra ušao u selo Kaluđerovac, da bi tek sutradan ušao u Klanac. U toku 7. oktobra italijanske divizije su dostigle liniju Klanac - Gospić, odakle su ujutro 8. oktobra produžile nastupanje. Iz rejona Klanac - Pazarište preko Smiljana prema Brušanima nastupala je divizija »Granatijeri«, a iz Gospića prema Divoselu, Počitelju i Ribniku divizija »Re« da bi u toku 9. oktobra dospela do Raduča. Potom su se obe divizije razvile oko pruge između Metka i Perušića frontom prema Krbavi, spremne za nastupanje. Nameravano nastupanje na slobodnu teritoriju prema Krbavi je obustavljeno 12. oktobra »zbog odustajanja hrvatskih jedinica da u njima učestvuju«, kaže italijanski izveštaj.

Porazi u sudarima sa 2. brigadom u Kosinju i Pazarištu, a naročito oko Klanca, jako su moralno uzdrмали neprijateljsko komandovanje u Gospiću. Uznemirenost je dostigla vrhunac kada se još 3. brigade 6. oktobra ujutro pojavila u re-

62) U srpskim selima Kosinja ono stoje ostalo nespaljeno iza ustaša spalili su pri upadu Italijani, pa je 2.000 duša napustilo zgarista i izbeglo na slobodnu teritoriju preko pruge. Izbeglo je takođe i 50 hrvatskih žitelja kojima je pretila ustaška odmazda (AVII, k. 103-b, br. reg. 29/16). Veliki deo tog naroda povlačio se sa 2. brigadom.

63) Zb. V-8, d. 1, 3, 6, 32, 38, 43, 17, 37; AVII, k. 1467, br. reg. 28/1-5, k. 103-b, br. reg. 29/16.

jonu Brušana - Lički Novi, pred samim Gospićem. Bliska je panici odluka ustaškog zapovedništva da, uz saglasnost italijanskog komandanta, 6. oktobra na brzinu povuče kombinovanu ustaško-domobransku satniju od 120 vojnika iz Smiljanskog polja »radi odbrane vojarne i grada Gospića«. ⁶⁴ Čim su se brigade povukle iz zapadne Like ustaško komandovanje, zahvatila je nervoza da predstoji neposredan napad na Udbinu. ⁶⁵ U nameri da uništi ili bar razbije i protera partizanske snage od oko 2.000 boraca, neprijatelj je pokrenuo gotovo tri kompletne italijanske divizije i ustaško-domobranske snage, sve skupa oko 20.000 vojnika. Tim ogromnim snagama on praktično nije postigao ništa, osim »proterivanja partizana sa područja zapadno od železničke pruge«. U stvari, ličke udarne brigade nisu ni bile »proterane«, već su se u najboljem redu povukle, pošto su izvršile svoje zadatke. Razočaranost zbog neuspeha nije mogao da prikrije ni komandant 5. armijskog korpusa: »Postojali su svi izgledi da ovo okruženje uspe, ali je neprijatelj i ovaj put uspeo da izmakne«. Za neuspeh, razume se, krivi su drugi jer su »partizani savladali hrvatske posade domobrana i ustaša u rejonu Pazarišta, koje su pružile slab otpor«, a imale su zadatak da zadrže partizane i omoguće njegovim divizijama da ih po dobro razrađenom planu okruže i unište. Imao je razloga da se žali na slabosti svojih saveznika, ali nije imao nikakvog razloga da hvali grupu Đanuci daje »dobro izvršila zadatak i onemogućila bekstvo partizana prema istoku«, jer je upravo kroz njen borbeni poredak neometano promarševala kompletna 1. lička udarna brigada.

U borbama po zapadnoj Lici 2. brigada je svuda dobijala najteže, glavne odnosno rešavajuće zadatke. Ona ih je bez sumnje pravovremeno, uspešno i u potpunosti izvršavala postigavši dobre rezultate. Ustaška vlast je razbijena, njena moć i dominacija poljuljana. I najodanije ustaške pristalice, a nije ih bilo malo, hladile su se, kolebale i gubile nadu, ispoljavajući skepticizam i uzdržanost. Njihova arogantnost je popuštala. Iako nije došlo do značajnijeg priliva boraca Hrvata u udarne brigade, kako se očekivalo, po selima su stvorena uporišta za politički rad, koja su postepeno jačala i sve više dobijala na značaju. Ustaške oružane snage nisu uništene, ali su i ozbiljno tučene i demoralisane. Ne samo da su razbijene i rasturene posade po selima, nego su i ustaško-domobranske bojne iz Gospića jako uzdrmane i demoralisane. Neposlušnost i dezerterstvo postali su u toku oktobra zabrinjavajuća pojava, pa su iz Zagreba preduzete vanredne mere radi njihovog sređivanja. Samo iz 1. bojne 12. pukovnije u oktobru dezertiralo je 157 domobrana. ⁶⁶

U ovim napornim, mestimično veoma žestokim i teškim borbama brigada se potpuno borbeno uobličila, postavši homogena i čvrsta krupna jedinica. Komandovanje brigadom je steklo dragocena iskustva, dobilo u sigurnosti i samopouzdanju. U toku jednomesečnih borbi po zapadnoj Lici komandovanje je bilo na visini. Situacija je objektivno sagledavana i realno cenjena, a odluke smele, pravovremene i saobrazne situaciji.

64) AVII, k. 14, br. reg. 13/1-17.

65) AVII, k. 14, br. reg. 8/1-8, 10/1-3, 11/1-10.

66) AVII, k. 138, br. reg. 4/4-3; k. 66, br. reg. 1/1-3. Po Zapovesti Glavnog stana poglavnika upućen je 7. oktobra 1942. godine u Gospić ustaški bojnik Delko Bogdanić da »organizira sve postojeće domobranske i ustaške postrojbe koje mu se podređuju. On imade... osigurati Gospić i okolinu. Bojnik Bogdanić vodi sobom momčad ustaških jedinica prikupljenih u Zagrebu. Sa ovom momčadi i onom koja je već prikupljena u Gospiću... Bogdanić imade ustrojiti XXXIV. ustašku bojnu« za čijeg je zapovednika postavljen. On 31. oktobra izveštava o teškom stanju, gotovo rasulu vojske u Gospiću. Kaže daje iz 1. domobranske bojne 3/4 ljudstva dezertiralo, daje u kasarni ostalo 80 vojnika. Uzrok demoralisanosti vidi u čestim i teškim neuspesima u borbi, pa je ljudstvo postalo apatično (AVII, k. 114, br. reg. 4/15-1).